

1932

1932. január 25.

Prokopy Imre a Népszövetséghez eljuttatott petíciójában a jugoszláv elnemzetietlenítő iskolapolitikát bírálta. A középiskolák helyzetéről gondosan összeállított statisztikai adatokat is mellékelte.

Csuka 1995, 403.

1932. január 27.

„[...] tegnap jöttem meg Szabadkáról, ahol Juhással, Draskóczyval és a Literária embereivel tárgyalunk. Azt hiszem Juhász, aki lement Újvidékre, beszámolt az eredményről. A Literária ugyanis sokkal olcsóbbnak tartaná, ha egyszerre két évre adnánk programot és az előfizetés is ne négy, hanem tíz könyvre szóljon. Így sokkal többen juthatnának szóhoz, az elindulás is imponálóbb és az adminisztrációs költségek ugyanazok négy, mint tíz könyvnél. Csak persze tíz jó könyvet kiadni nem könnyű dolog, különösen, hogy 7-8 regényt legyen köztük. De megpróbáljuk.” (Csuka Zoltánnak, Újvidék)

Szenteleky 1943, 240.

Szántó Gábor beszédet tartott a belgrádi parlamentben. Elmondta: „...meg vagyok róla győződve, hogy így gondolkozik minden jugoszláviai magyar, hogy a magyarok soha azelőtt nem érezték magukat ennyire biztosítottak és soha nem érezték magukat annyira jogaik birtokában, mint január 6-a után.” (A *Napló*-ban megjelent tudósítás szövegét közli a könyvében Csuka János is.)

Csuka 1995, 391–393.

1932. január 31.

„Drága barátom, itt küldöm a megdramatizált Áradást. Bocsáss meg érte. Igyekeztem Hozzád hű maradni... Sajnos más hangjátékot nem kaptam. Gergely Borcsa küldött egyet, amelyért legalább 15 évi várfogság járna. (A *szerb lány magyar himnusz*t énekel stb.) Szirmaitól is kaptam egy száraz, pesszimiztikus írást, amely

színeiben szinte hazugul sötét. Ilyen vigasztalanságot nem szabad bemutatnunk. Ezért tehát az *Áradás* mellett még a Mihál bácsi szerepel néhány jóízű monológgal. Azonkívül Geiza bácsi tanulmánya, néhány vers és bácskai nótaszerzők (Lányi, B. Fehér Jenő, Szászy) nótái töltik ki az estet. Mindenestre elég nívósak leszünk. Egy kéréssel fordulnék még Hozzád. A M. K. Egyesület ugyanis úgy egyezett meg a Literáriával, hogy 1932. és 1933-ra egy 10 kötetes sorozatot ad ki. Ennek az adminisztrációja ugyanannyiba kerül, mint évi négy köteté és a tízkötetes sorozat okvetlenül imponáló, hogy azt mondjam szuggesztív erővel hat. A tíz kötetből egy a tiéd. Kérdezlek tehát, mit akarsz adni? A mai közönség okvetlenül regényt olvas a legszívesebben, ezért Tőled is regényt kérünk és várunk, mert különben is szűkölködünk a regényírókban. Másodsor: mikor várhatjuk ezt a regényt? Lenne-e címe? Megjegyzem, nem sürgetni akarlak, sőt arra kérek, hogy nagyon szép legyen ez az írásod, mert ennek a sorozatnak nemcsak életrevalóságunkat, hanem erőnket, nívónkat kell bemutatnia és bizonyítani az egész magyar világ előtt.” (Kristály Istvánnak, Padé)

Szenteleky 1943, 241–242.

1932. február 14.

„Kíváncsi vagyok, hogyan fogadja a rádió igazgatósága a felküldött anyagot. Légy oly jó és közöld velem a választ, ha megtudod. Ismételten kérek, vállald Te a szerzőséget, a konferanszokat és szerepelj Te, mint az est összeállítója, hogy ránk semmiféle felelősség a hatóságok részéről ne háramoljon. Kristály írt, amelyben arra kért, hogy Vető György álnévvel hozzuk az *Áradást*. Félelmét indokolatlannak tartom, azt est részletes műsora úgysem lesz kinyomtatva, mi pedig a beharangozásnál a Vető György nevet használhatjuk.” (Fekete Lajosnak, Kispeszt)

Szenteleky 1943, 243.

1932. február 24.

„Nem tudom mi szállt írónkba, de olyan harcias kedvben vannak, s ha engedném, a *M. I.* hasábjai a legsúlyosabb harcok színhelye lenne. Öt konfliktust kellett leszerelnem, ami bizony nem könnyű dolog volt s egy kissé megviselte az idegeimet is. Ezenkívül persze fáj az a sok felületes és legtöbbször rosszindulatú kritika, amellyel működésemet s komoly eredményt felmutatni nem tudó munkámat fitymálják. Senkitől sem várok elismerést, hiszen alig van valaki, aki munkámat áttekinteni és értékelni tudja. Még megértést sem várok. Csak ilyen megértést és jóindulatot nélkülöző fitymálás ellen tiltakozom. Én nagyon szeretném, ha valaki más venné át ezt a rettenetes és egyre súlyosbodó felelősséggel járó munkát: egy új írói nemzedék megteremtését, nevelését és irányítását. Ez óriási probléma, amelyet legtöbbször megoldhatatlannak hiszek, mégis kötelességemnek érzem, hogy dolgozzak érte. Nagyon elkomorít a gondolat, hogy ha én kidőlök, ki jön a helyemre? Kit érdekel ez a probléma és ki dolgozna a nagyon is problematikus megoldás érdekében? A foghegyről fitymálók valószínűleg sohasem látják meg ennek a kérdésnek vitális fontosságát és égető szükségességét. A harcos kedvűek pedig betegesen érzékeny önérzetük miatt gyilkoló harcokat vívnak majd építő és teremtő munka helyett. Sokszor magam is elgondolom: mennyivel szebb lenne az életem, ha esténként a zongorához ülhetnék, azután szép francia könyveket olvasnék, néha talán egy regényt is írnék és semmit se törődnék az itteni irodalommal! De lelkiismeretem nem enged ilyen bűnös szépségeket. Az elhivatottság érzése nagy kötelességeket rajzol élelem. Nem lehet meghátrálni. S talán rossz tudómmal addig fogok élni, ameddig azt hiszem, hogy szükség van rám. Ha ezt az érzést elveszítem, nemcsak lelkileg, de testileg is összeomlok, mint Franz Werfel polgára.” (Kiss Vilmosnak [Magister])

Szenteleky 1943, 247.

1932. február 25.

„*A Mi Irodalmunk* körüli bajokat magam is érzem, és sokszor szeretnék visszavonulni eredménytelen munkám miatt. De kinek adjam át helyemet? Senki sincs, aki problémáinkkal komolyan, szeretettel, teljes odaadással törődne. Sok fitymáló megjegyzést kapok, de eddig senkitől sem kaptam egy száraz kis ötletet, egy kis segíteni akaró gondolatot. Senki sem látja és érzi, milyen vitális problémákról van itt szó: egy új nemzedéket nevelni, teremteni, öntudathoz és a magyar írásművészetéhez segíteni. Senki sincs, aki ebben a roppant felelősséggel járó és mindig eredménytelennek látszó munkában valamelyest is segítségemre jönne. Nem várok elismerést, hiszen munkámat senki sem tekintheti át, még megértést sem várok, de ezek a felületes, fitymáló megjegyzések fájnak. Kristálynak, Magisternek, Cziráknak és Czákó Tibornak már mégis illene tudni, mi az itt: irodalmat csinálni és írókat nevelni, mikor a mai húszévesek közül már senki sem tud magyarul írni és Vörösmartyról, Petőfiről vagy Aranyról legfeljebb csak hallottak. Roppant szomorú leveleket kapok olyan magyar fiúktól, akik – mielőtt elnyelné őket a délszláv tenger – megkísérlik elérni az északi partot: nyelvüket, kultúrájukat. A multkor egy helyesírási hibáktól hemzseggő levelet kaptam egy szarajevói magyar önkéntestől, amelyben azt írja, hogy szeretne magyarul olvasni, noha ez neki nehezebbre esik, mégis ő még magyarnak érzi magát. Szeretne a magyar irodalommal is foglalkozni, mert alig tud róla valamit. A franciát például sokkal jobban ismeri, a délszlávról nem is szólva. [...] Én bizony sokszor nem tudok elaludni egy ilyen levél után, s ha munkámnak nincs is eredménye, megoldásokon töröm a fejem, mert látom a könyörtelen holnapot. Ha nem látnék tovább, az egyéni hiúság, a jelen pillanat látókörén, már rég otthagytam volna a vajdasági irodalmat s ma szép francia könyveket olvasnék, a zongorámmal meghittebb barátságot kötnék, s talán itt-ott írnék is valami »örökérvé-

nyűt«. De így magyartalan kéziratokat javítok, biztatgató leveleket írok, lelkesíteni próbálok és néha fáradt, köhögős éjszakáimban hiszem is, hogy nem hiába lelkesítek. De ismétlem, az fáj a legjobban, hogy mindenki elhagy, hogy nagyon egyedül állok, a herakleszi munkák előtt. Jól esik, hogy Te mégis törödsz velem és munkámmal s nagyon örülnék, ha egyszer ezekről megírnád a véleményedet.” (Fekete Lajosnak, Kispeszt)

Szenteleky 1943, 248–249.

1932. március 2.

Tardieu francia miniszterelnök beterjesztette a francia képviselőház pénzügyi bizottsága elé a dunai államok (Ausztria, Magyarország, Csehszlovákia, Jugoszlávia és Románia) válságba került gazdaságának megsegítésére vonatkozó tervét. Egyben javasolta a megnevezett államok kereskedelmi politikájának az összehangolást.

Benda 1983, 920.

Egész Európát hatalmába kerítette a gazdasági válság, Bécsben a nyomor elől naponta nyolc ember menekült az öngyilkosságba. Jugoszláviában a kivitel az 1929. évihez képest 38,12%-ra esett vissza. Közép-Európában, a Duna menti államok között szinte áttekinthetlenné vált a kereskedelmi rendelkezések, a vám- és pénzügyi előírások, a devizapiaci szabályozások tömkelege. Általánossá vált az éhínség, miközben az eladhatatlan kukorica és a gabona újabb gondokat jelentett.

Vinaver 1971, 472–475.

Európai kimutatások szerint Magyarország, Jugoszlávia, Románia, Ausztria és Csehszlovákia kivitele dinárra átszámolva 17 milliárd, amiből 10 milliárd Németországba irányult, és mindössze egy milliárd Franciaországba. Benes a versailles-i béke összeomlásának a veszélyét látta, ennek ellenére ellenezte Ausztria és Magyarország hitelátmogatóását, mert abban is a német gazdaság erősítését látta.

Vinaver 1971, 478–479.

A Duna menti államok egymás közötti kereskedelme 1928–1931 között 969 millió dinárról 536 millió dinárra esett, ami a külkereskedelmükön belül 35,5%-ról 28,5%-ra történő csökkenést eredményezett.

Vinaver 1971, 488.

Jugoszlávia kivitele 17,2 millió font volt, és ugyanennyi a behozatala is. Külföldi adóssága 129,6 millió font, amelyből az éves törlesztés 4,9 millió fontot jelentett.

Vinaver 1971, 489.

Fölmerült a párizsi békeszerződésbe foglalt háborús kártérítés felszámolásának kérdése is. Jugoszlávia kártérítési bevétele évi 79,5 millió márka volt, ebből fizette 12,5 milliárdnyi lejárt hiteleit is. A háborús kártérítés kérdésének szánálása 67 millió márka hiányt jelentett volna. A délszláv állam 1931. június 30-ával bezárólag csak Németországtól 690 millió márka kártérítést könyvelhetett el.

Vinaver 1971, 485.

1932. március 6.

Kojics Dragutin közoktatásügyi miniszter beszéde a belgrádi parlamentben. (A beszéd részletét idézi a könyvében Csuka János is.)

Csuka 1995, 393.

A németek valóban megkapták a tanítóképezdét, amelyet Újverbáson nyitottak meg, és amelynek kellő fenntartásáról a németiség példás és tiszteletreméltó áldozatkészséggel gondoskodott. [...] Faluról falura szervezeten történt a tanítóképezde céljaira a gyűjtés, és a gazdag német földművesség lelkesedéssel áldozott, habár a német földműves takarékosága a Délvidéken szinte köztudomásos. Közepes vagyónú földművesek arra kötelezték magukat, hogy évi 5000–10.000 dináros hozzájárulással segítik a német tanítói utánpótlás ügyét, holott ebben az időben 5000 dinár már igen tekintélyes összegnek számított

a Bácskában, ahol a földárakhoz mérten számítottak mindent. Volt olyan német gazda, aki évenként egy lánc földnek az árát, tehát egy egész kis vagyont adott erre a célra.

Csuka 1995, 394.

A németiség újverbázi tanítóképzője teljesen önálló volt. Német tanárok tanítottak benne, a nemzeti tárgyakon kívül a tanítás nyelve német volt, és az iskolának bizonyos autonómiája is volt. Ez lehetővé tette, hogy a németiség gondoskodjon az internátus anyagi feltételeiről, hiszen maga a tanítóképző a németeké volt.

Csuka 1995, 397.

1932. március 16.

„Ha kissé jobban leszek és útra kelhetek, Pestre szeretnék menni Gergely kollégám mártonhegyi szanatóriumába. [...] A rádió igazgatóságának visszautasítását bosszankodva vettem tudomásul. Az bosszant, hogy jobbat nem tudok küldeni. [...] Ha pedig Szóts ismét Herczeg Ferenczel hozakodik elő, akkor mondd meg neki, hogy akkor csináljanak Vajdasági estet – vajdaságiak nélkül. Mert közülük senki sincs, aki H. F.-val, mint »vajdasági íróval« szerepelne a pesti rádióban... Mentalitás, érzésvilág tekintetében sokkal távolabb áll tőlünk, mint Móricz Zsiga, Komáromi János, vagy akárki, aki sohasem járt ezen a vidéken. [...] Ha azonban Szóts igazán vajdasági programot akar adni, akkor higgye el, hogy az Áradás a legmegfelelőbb és a Vajdaság levegőjét legjobban visszaadó hangjáték.” (Fekete Lajosnak, Kispest)

Szenteleky 1943, 251–252.

„Persze egészségi állapotom meggátol abban, hogy továbbra is aktív részt vehessek az irodalomban. Őszintén szólva fáj visszavonulnom és részt nem vehetni a tervezetekben. Nemcsak a Ti revű terveknek bukkan most fel, hanem Csuka éppen betegségem első napján jelentette, hogy a *Reggeli Ujság* emberei hajlandók lennének

egy havi irodalmi szemlét kiadni s ezért hamar utazzak le a dolgot részleteiben is megbeszélni. Már lapfejet is küldött tetszetős emblémával (Címe: *Kalangya* lenne, az embléma pedig egy kalangyát összerakó magyar parasztot ábrázol.) Ismétlem, fáj hogy mindebbe nem szólhatok bele, no de talán megy nélkülem is, elvégre senki sem pótolhatatlan. Csupán arra kérlek Benneteket, maradjatok együtt és rakjátok igazán kalangyába terméteket. Olyan kevesen vagyunk, olyan kedvezőtlen körülmények között élünk, hogy a pártokra szakadás fényűzését nem engedhetjük meg magunknak, s aztán sohasem szabad elfelejtenünk, hogy mi nem gögös írói egyéniségek vagyunk, hanem egy elnyomott kisebbség elnyomott kultúrájának munkásai.” (Kiss Vilmosnak [Magister])

Szenteleky 1943, 252–253.

1932. április első napjaiban

Barry Connors amerikai író népszerű vígjátékának, a *Fruskának* a bemutatásával újra megkezdte működését a szabadkai Népkör.

Garay 2012, 43.

1932. április 1.

A *Napló* nagy eredményként jelentette, hogy Szántó Gábor közbenjárására a közoktatásügyi minisztérium a Szerbiába helyezett tanítók közül ötöt visszahelyezett a zentai tanyavidékre, és ugyancsak az ő közbenjárására a báni hivatal egy óvónőt helyezett vissza a zentai tanyákra.

Csuka 1995, 394.

1932. április 4.

Lemondott Zsivkovics tábornok-miniszterelnök, és Sándor király az új kormány megalakításával dr. Marinkovics Voja külügyminisztert bízta meg, aki Szerbia egyik leggazdagabb emberének számított.

Csuka 1995, 394.

A hatalom szempontjából győztes választásokat követően Petar Živkovićot Voja Marinković követte a miniszterelnöki székben.

Mészáros 1989, 80.

1932. április 28.

„Kedves Zoltán, nagyon megörültem a *Kalángyának*, nagyon szép köntöst kapott, tipográfiaiailag sokkal tökéletesebb, mint a *Vajdasági Írás* és sajtóhibát se nagyon találtam benne. (Csuka Zoltánnak, Újvidék)

Szenteleky 1943, 256.

1932. április 29.

„Azt hiszem már a kezébe került a *Kalángya* és talán sok aggodalma oszlott el ezzel kapcsolatban. [...] A szerkesztést persze nem hagyom abba, ha Pesten is leszek, úgy a *M. I.*, mint a *Kalángya* ezentúl is az én irányításom mellett készül ha csak állapotom rosszabbra nem fordul. [...] Megírtam Szóts úrnak, hogy ha ő Herczeg F...ben és Kosztolányiban látja a mai vajdaságot (sic!), akkor nekünk semmi keresnivalónk sincs a műsoron, mert ezeknek az uraknak fogalmuk sincs, milyen a magyarság helyzete, mentalitása, érzésvilága Jugoszláviában. Ezek Legfeljebb..... rakétákat eregetnek ott Pesten, amelyeknek semmi közük sincsen a Vajdaság magyarságával. Felháborodásomnak az volt az eredménye, hogy az általam összeállított műsort a maga teljességében elfogadták és szeptemberre be is állították. [...] A zentai katolikus legényegylet meghívta a vajdasági magyar írókat egy kultúrest rendezésére. Még nem válaszoltam nekik de Önhöz fogom őket utasítani, Ön állítaná össze a műsort talán Dudás, Börcsök és Geiza bácsi bevonásával. A levél hangjából azt érzem, hogy a zsidókat nem szívesen látnák vendégül. Magam ugyan nem szeretem ezeket a megkülönböztetéseket, de abba a halott Zentába még ilyen megalkuvással is érdemes lenne elmenni, hátha fel lehetne rázni őket.” (Czirák Imrének, Óbecse)

Szenteleky 1943, 256–257.

1932. május 7.

A magyar kormány tiltakozott a belgrádi kormánynál, amiért a budai szerb ortodox püspökség helyzetét egyoldalúan rendezte, és ezzel megsértette a magyar állam szuverenitását. A jugoszláv válasz hangsúlyozta, hogy a rendezés ideiglenes, s csak a Szerb Ortodox Egyház Szent Szinódusa határozatának törvénybe iktatásáról van szó.

Balogh–Gergely 1993, 209.

1932. május 10.

„Kedves Zoltán, itt küldök egy csomó kéziratot, mindegyikre ráírtam, hogy hová szántam. E héten krónika helyett Czirák népköri javaslatát lehetne hozni arról a bizonyos ezüstkoszorúról.” (Csuka Zoltánnak, Újvidék)

Szenteleky 1943, 259.

1932. május 19.

„Vártam, hogy értesítesz, mit írtál a *Kalángya* második számába. Nagyon kérlek, ne hagyd cserben az ügyünket és ne süppedj meddő passzivitásba. Úgy szeretném, ha több erőm lenne, ha mindenkinek adhatnék valamit: hitet, bizakodást, lelkesedést vagy kötelességérzetet, ha valami lendületet adhatnék fáradt és csüggedő mozgalmunkba. Sajnos ez a vágy mindig csak vágy marad, testem fáradt és leghőbb vágyam mindig csak az, hogy kevesebb köhögés kínozzon, hogy nyugodtabb, ostobább éjszakáim legyenek. Mégis nagyon szeretném, ha ügyünk fejlődne és lendületbe jönne. Ismételten kérlek drága barátom, ne veszítsd el kedvedet és hitedet az alkotásban.” (Dr. Szirmai Károlynak, Újverbász)

Szenteleky 1943, 261.

1932. május 20.

Jugoszláviában teljesen megoldatlan a kisebbségi tanítóképzés. Magyar tanítóképző egyáltalán nem létezik, a magyarországi diplomákat pedig nem fogadják el. Közadakozás alapján 1930-ban

Nagybecskereken létrejött egy német nyelvű tanítóképző, s a kormány hosszas huzavona után engedélyezte annak működését. A *Službene novine* 1932. május 20-i számában megjelent pályázat alapján a *Magyar Kisebbség* összeállítást közölt az üres magyar tanítói állások számát illetően. E kimutatás szerint a Bácska és a Bán-ság 38 magyar iskolájából összesen 45 magyar tanító hiányzik. Nem egy esetben zárójelben feltüntették: 5 éve betöltetlen.

Magyar Kisebbség, 1933. 1. sz. 18.

1932. június 6.

A szabadkai Újság beszámolója szerint komikus véget ért a Népkör kabaréestje. Liptai Károly Bíró előtt című tréfás jelenetének egy adott pillanatában a színen eskütételhez gyertyát gyűjtöttek, amikor „a nézőtérén felugrott az akkori detektívönök – aki szegedi nyomdászsegédből lett ilyen hatalmas úr – és megakadályozta a darab folytatását. A kitűnő Sherlock Holmes irredenta tüntetést álmódott. A gyertya piros lángja, fehér törzse, és a bírósági asztal zöld posztója a rettegett magyar színeket juttatták eszébe...”

Garay 2012, 45.

1932. június 12.

Szántó Gábor a *Naplónak* a magyar tanítóképző ügyéről nyilatkozott. (Az interjú részletét közli a könyvében Csuka János is.)

Csuka 1995, 396–397.

A magyar tanítóképzőt nem volt szabad veszni hagyni, és meg kellett teremteni az eszközöket az internátus fenntartására. A magyar tanítói utánpótlás a Délvidéken a falusi fiatalokból verbuválódott, és a jövőben tanítók kiválasztásában igen nagy szerepe volt a papságnak. A tanítóképző növendékei többnyire szegény, vagy közepes sorsú gazdálkodók gyerekei voltak, akiknek a szülei a fővárosban nem fedezhették volna az ellátás költségeit. Dr. Várady Imre, dr. Strelitzky

Dénes, dr. Király Károly és dr. Deák Leó együttes munkája volt az, hogy a tanítóképző, illetve a hozzátartozó magyar internátus ellátásáról gondoskodtak. Nyilvános gyűjtést a hatalom nem engedélyezett volna, Szántó Gábor gyűjtésének pedig nem volt eredménye. A magyar vezetők először gondoskodtak az anyagi eszközökről, azután biztosították az internátus fennmaradását is. Ebben a munkában nagy szerepe volt a Tisza menti római katolikus egyházközösségnek, amelyek állandó évi támogatást állapítottak meg azoknak az ifjaknak, akik a magyar tanítóképző növendékei lettek, de miután a hatóságok engedélyével nem rendelkeztek, ezeket az összegeket valósággal elrejtették a költségvetésekben. Idővel egyre jobban érvényesült a magyar vezetők befolyása a magyar tanítóképző munkájában. [...] A belgrádi magyar tanítóképző derekas munkát végzett. Az intézet igazgatósági és tanári kara megértéssel volt a magyar fiatalok iránt, és az internátus teljesen magyar szellemi vezetés alatt állott. (Utolsó vezetője Vondra Ljuba belgrádi magyar katolikus lelkész volt.) A tanítóképzőből kikerült fiatalok többnyire állást kaptak a magyar tanyák iskoláiban, és ezzel veszedelmes hiányt pótolnak. Az elszakítás alatt 250–300 magyar szerzett oklevelet, s még ha valamennyit ki is neveztek volna, akkor sem lett volna elég tanító.

Csuka 1995, 398.

A délvidéki zsidóság többsége sokáig töretlenül magyar érzelmű volt, és a magyar egyesületek támogatásával, színházba járással, magyar lapok vásárlásával nyíltan vallott a magyarság mellett. Leginkább a szabadkai zsidóság tartott a magyarsággal és Zomborban, Zentán, Becskereken is voltak zsidó intellektuelek, akik a magyar munkában részt vállaltak. A kisebb helyeken, a falvakban passzívok voltak, és Bács megye déli részében, elsősorban Újvidéken a legnagyobb részük vagy cionista és zsidó nemzeti lett, vagy asszimilálódnak igyekezett a szerbységhez. Az újvidéki zsidóság a világháború előtt is inkább

volt szerb vagy német kultúrájú, mint magyar, ellentétben a szabadkai vagy Tisza menti zsidósággal, amelyben ritkaságszámba ment néhány nagyobb műveltségű intellektuel kivételével, aki németül vagy akár szerbül tudott volna. A diktatúra kihirdetéséig a Magyar Pártban több helyen is komoly szerepet játszottak a zsidók, és néhányan munkát vállaltak a magyar kulturális megmozdulásokban is. A parlamenti pártharcok idején már többször felvetődött a Délvidéken is a zsidókérdés. A szerb pártok a zsidókat külön nemzetiségként akarták kezelni és tiltakoztak az ellen, hogy zsidók részt vegyenek a magyar akciókban. [...] Belgrádban különösen nagy befolyásuk volt a zsidóknak, elsősorban Alkalay Izsák országos főrabbinak, akinek szoros kapcsolatai voltak Sándor királlyal, és aki a legnagyobb szerb kitüntetés tulajdonosa volt azoknak az érdemeknek az elismeréséül, amelyeket a világháború idején a szerb propaganda szolgálatában, különösen Amerikában szerzett.

Csuka 1995, 399.

Dr. Alkalay és a cionisták állandó sürgetésére dr. Klein Adolf, a szabadkai zsidó hitközség elnöke, aki egyben – bár egy szót sem tudott szerbül – a radikálisok egyik főkortese, később a Zsivkovics-kormánynak támogatója volt és ezekért az érdemekért előbb a Szent Száva Rend IV. osztályát, azután a III. osztályát kapta meg, Szabadkára egybehívta a vajdasági zsidóság nagygyűlését azzal a céllal, hogy ez a nagygyűlés homagiális nyilatkozatot tegyen a jugoszláv állam mellett. Az elfogadott határozati javaslat szerint a nagygyűlés kimondta: a zsidóság hűséggel viseltetik az állam iránt, és a jugoszláv demokratikus berendezkedésben találja meg a boldogulását, és tiltakozik még az ellen a gondolat ellen is, hogy ezen a téren bármikor, bármilyen változás történjen. A határozati javaslat nagyon óvatos volt, de mégis, anélkül, hogy akár egy szó esett volna benne Magyarországról vagy a magyarságról, a magyarság ellen irányulónak érezte mindenki. A

zsidó gyűlésnek olyan nagy jelentőséget tulajdonítottak, hogy ráparancsoltak a zsidó kézen lévő *Naplóra*, szó szerint közölje le Alkalay beszédét. Fenyves Ferenc ezt önérzetesen visszautasította, mire nyersen és köntörfalazás nélkül közölték vele, hogy nem jelenhet meg többé, ha az első oldalon nem ad helyet a beszédnek. [...] Lungulov Radivoj, a Narodna odbrana vezetője, majd a *Szeverna Zvezda* és a *Narodna Recs* állandóan támadták a „judeo-magyarokat”. Különösen durván támadta azokat, akik részt vettek a Népkör munkájában. Ennek következtében sok zsidó kilépett a Népkörből, amelynek a felszabaduláskor 3000 tagja közül csak 176 zsidó volt.

Csuka 1995, 400.

Lungulov Radivoj különösen hevesen támadta dr. Havas Emilt, aki a világháború előtt egy cikkében lekicsinylően írt a szerb hadseregről. Lungulov, aki maga is szabadkőműves volt, éveken át támadásokat intézett az úgynevezett magyar szabadkőműves páholy ellen is, amelyben túlsúlyban voltak a zsidók, mi több, alig volt néhány magyar tagja.

Csuka 1995, 401.

1932. június 19.

A horvát fővárosban a Boldog Krizinről elnevezett diákkonviktusban 64 egyetemi hallgató megalakította a Zágربي Magyar Egyetemi Hallgatók Kultúregyesületét. A közgyűlést Bogner József korelnök nyitotta meg, üdvözlő beszédében rámutatott: „Az elmúlt években sokszor éreztük mindannyian, milyen nagy szükségünk van egy keretre, amelyben kisebbségi kultúrterveinket megvalósíthatjuk. Egy egyesületet kívántunk, amelynek keretében összegyűlhetünk, ápolhatjuk az együvértartozás nagy érzését, és magyar nyelven szolgálhatjuk az emberi élet egyik legfőbb értékét, a kultúrát. [...] Élet, kultúra és érték, három szó, amely belevilágít a most alakítandó egyesületünk eljövendő munkájába. Életünknek, a mi egyszerű kis di-

ákéletünknek tartalmat fogunk adni. Lehetővé tesszük, hogy a körünkbe gyűltek könyvekkel, zenével, társadalmi és erkölcsi kérdésekkel és a mai élet sokszínű változásaival foglalkozzanak. Azaz kultúrát terjesztünk, kultúrmunkát végzünk, és értéket adunk magunknak, rajtunk keresztül fajtánknak és nemzetünkön keresztül az egész emberiségnek.” A közgyűlés abszolút többséggel Major Istvánt választotta elnökévé. Első titkárrá Muhi Pált, másodtitkárrá Csányi Sándort, pénztárossá Mérth Józsefet választották. A felügyelőbizottság tagja Hegedűs László, Pinkert István és Gyetvai Ferenc lett. (A Kultúregyesület minden iskolaévben a közgyűlésen új vezetőséget választott.)

Számot adunk 1940, 6., 8.

Az egyesület még ugyanebben az évben – a tagság és a támogató tagok adományainak köszönhetően – beköltözött a Zrínyi tér 15. szám alatti ház bérelt helyiségeibe, s megkezdte tevékenységét. Elsősorban művelődési és sportrendezvényeket szerveztek a magyar diákok számára. Az 1933–34-es tanévben megkezdte működését a menza, amely azon felül, hogy a tagság számára olcsó és jó étkezési lehetőséget biztosított, karitatív módon a rászorulóknak ingyen ebédet adott.

Csuka János beszámolója szerint: „Zágrában megalakult a Boldog Krizinról elnevezett diák-konviktusban a magyar egyetemi hallgatók kultúregyesülete és az alakuló közgyűlésen 64 magyar egyetemi hallgató jelent meg. A közgyűlést, mint korelnök Bogner József nyitotta meg, és elnökké Major Istvánt választották. Első titkár Muhi Pál, második titkár Csányi Sándor, pénztárnok Mérth József lett. Az 1932–1933-as iskolaévben a zágrábi magyar diákegyesület már menzát létesített a szegény magyar diákok támogatására és 11 előadást tartott.”

Csuka 1995, 489–491.

1932. június

Zomborban Deák Leó a nagybecskereki Magyar Közművelődési Egyesület zombori köreként megalakította a Magyar Közművelődési Egyesületet. A vezetőség tagjai voltak: Petényi József elnök, dr. Czeisel Lajos és Bosnyák István alelnökök, dr. Deák Leó igazgató, Hrabovszky István igazgatóhelyettes, Radicsevich Sándor titkár, Ergh Lajos másodtitkár, Fischer Antal pénztáros, Kührner Béla ellenőr, dr. Scheib Károly ügyész és Inhoff István könyvtáros.

Bokréta 1940, 66.

1932. július 2.

A belgrádi hatalom megengedte, hogy a Bánáti Magyar Közművelődési Egyesület az egész ország területére kiterjessze a munkáját, ami körülbelül annyit jelentett, hogy a kultúra terén újból megengedik a magyar vezetők tevékenységét, miután a Bánáti Közművelődési Egyesület elnöke dr. Várady Imre, a feloszlatott Magyar Párt társelnöke és az egyesület vezetőségét a régi magyar párti bánáti politikusok alkották. Ezt az alkalmat a zombori magyar párti vezetők ragadták meg először, és a már engedélyezett alapszabályok alapján a Magyar Olvasókör helyiségében megtartották a Magyar Közművelődési Egyesület zombori fiókjának előkészítő közgyűlését. A *Napló* közlése szerint ezen a közgyűlésen több mint ezer ember jelent meg, és valamennyi zombori magyar társadalmi egyesület küldöttséggel képviseltette magát. Az értekezletet dr. Palásthy Ödön nyitotta meg, és javaslatot terjesztett elő, hogy alakítsák meg Zomborban a Magyar Közművelődési Egyesület fiókját a magyar nyelv, irodalom, művészet, színjátszás és minden kulturális munka megóvására és fejlesztésére. [...] A közgyűlés megválasztotta azt a szervezőbizottságot, amelynek elnöke Petényi József, alelnökei dr. Deák Leó és Bosnyák István, titkárai Radicsevich Sándor és Ergh Lajos lettek.

Csuka 1995, 412–413.

1932. július 5.

„Kedves Zoltán mellékelem dr. Spitzer István a *Kalanyába* szánt nagyon érdekes bölcselmi tanulmányát. Spitzer – aki Ényi István néven szeretne szerepelni – különnyomatot is kérne cikkéből...” (Csuka Zoltánnak, Újvidék)

Szenteleky 1943, 264.

1932. július 31.

Németországban parlamenti választásokat tartottak, és a weimari köztársaság súlyos vereséget szenvedett, a német választók 57,5%-a az ellenzékre adta le a voksát. Adolf Hitler pártja közel tizennégymillió szavazatot kapott (37,3%). Az országban hatmillió volt a munkanélküliek száma.

Benda 1983, 922.; Vinaver 1971, 486–487.

1932. augusztus 3.

Magyarország és Németország megállapodást kötött a magyar búzafölösleg németországi eladásáról.

Benda 1983, 922.

Magyarország behozatala 19,8 millió font, kivitele 20,4 millió font volt. Külső adóssága elérte a 149,6 milliót, melyből évente 9,8 milliót kellett törlesztenie, amire nem volt forrása.

Vinaver 1971, 489.

1932. augusztus 12.

Sztipics Lázár a *Trgovinski glasnik*ban (*Kereskedelmi Híradó*) megjelent cikkében beismerte: a jugoszláv agrárreform „csak azt az egy célt szolgálta, hogy megerősítse a szerb nemzetiségű elemeket, és megakadályozza gazdasági téren a szerb nemzeti élet elnemzetlenedését”.

Prokopy 1933, 73.

1932 szeptembere

A szabadkai Népkör együttesének Vajdaság-szerete nagy híre volt, a magyar közönség mindenütt szeretettel fogadta őket, és számtalan meghívást

fogadtak el. Így például 1932 szeptemberében közel húsznapos körúton voltak. Először tíz napig Óbecsén tartottak előadásokat, majd Becskerekre mentek, és ott a Városi Színházban léptek fel. A húsznapos körútra négy darabbal indultak: a *Méltóságos asszony trafikja*, a *Csókról csókra*, az *Eltörött a hegedűm* és a *Romantikus asszony* című produkciónkkal.

Garay 2012, 47.

1932. szeptember 6.

„Nagyon kedves uram, írásai, különösen versei határozott fejlődést mutatnak s így az Ön peszsimisztikus hangú levelének semmi jogosultsága sincs. Igaz, hogy ez a fejlődés egyelőre formai, nyelvi..., szépek ezek a versek az őszestről, a hervadó ligetről, de nem érezzük, hogy ezeket Dudás Kálmán írta hús esztendejével Bácskában, 1932-ben.” (Dudás Kálmánnak, Zágráb)

Szenteleky 1943, 275.

1932. szeptember 16.

Becskereken búzbombákkal zavarta meg a szerb nacionalista ifjúság a szabadkai Népkör színházi előadását. Betódultak a nézőtérre, és székekkel támadtak a közönségre és a színészekre, sőt a karzatról egy vasszéket dobtak le a színpadra, amely hajszálnyira esett le Garay Béla mellett. Amikor az első percek fejetlensége után a magyar közönség is magára talált és erélyesen védekezni, sőt támadni kezdett, az ifjú hősök belekezdtek a jugoszláv Himnusz éneklésébe, és a helybeli rendőrök somolygó asszisztálása mellett mindaddig énekeltek, amíg le nem hullott a függöny.

Garay 2012, 47.

1932. szeptember 21.

Gróf Károlyi Gyula magyar miniszterelnök és kormánya benyújtotta a lemondását.

Benda 1983, 923.

1932. szeptember 26.

„[...] tegnap Csuka járt nálam, megbeszéltük a legfontosabb irodalmi problémákat, többek között a *Kalangya könyvtár* ügyét is. Elhatároztuk, hogy ebben az esztendőben karácsonyra okvetlenül kijövünk az első kötettel és mindketten egymástól teljesen függetlenül arra gondoltunk, hogy legjobb lenne, ha az első könyv a Te Gyóni Géza regényed lenne. Csuka említette, hogy a regény már a befejezéshez áll közel s ezért november 1-ig biztosan elkészülhetne.” (Radó Imrénének, Szabadka)

Szenteleky 1943, 277.

1932. szeptember 27.

„[...] a *Zivatar* is riasztólag, vagy legalább is boszszantólag hat s így azon a napon semmi esetre se mennék le, amikor a *Zivatar* tartja bemutató estjét. Nem ismerem ezeket az ifjakat, de úgy látom, nincs célkitűzésük, horizontjuk és hitvallásuk. Azt hiszem, egyedüli mozgó energiájuk a feltünnivágyás, ami senki előtt sem lehet rokonszenves, aki kultúránk ügyét a szívéen viseli. A tehetségnek talán egy magyar nyelvterületen sincs olyan tág tere, olyan szabad útja, mint minálunk. Akiben csak valami felcsillog, már pódiumot kap, vállveregetéseket, biztató, sőt lelkesítő leveleket. Többször érzem annak a vádnak igazságát, hogy dilettánsokat nevelek, de másrészt a felelősség nagyon nagy, nem riasztok-e el keményebb kritikával egy olyan – talán kezdetben nehezen kibontakozó – tehetséget, aki később értékes munkása lenne nyelvünknek és kultúránknak? Nyugodtan állíthatom, hogy akiben csak a tehetség morzsáját véltem felfedezni, annak biztatást, lelkesítést, nyilvánosságot adtam, s ezért teljesen jogosulatlan nálunk mellőzött vagy elnyomott tehetségekről beszélni. [...] Attól eltekintve, hogy a *Zivatar*-osok részéről sem mutatványszámot, sem meghívást nem kaptam, ezek a szempontok riasztanak el legjobban attól, hogy valami közösséget is vállaljak ezekkel az akarnokokkal.

[...] félek, hogy a *Zivatar* bemutatkozása üres és szomorú szemfényvesztés lesz, amely végeredményben megingatja a bizalmat a jugoszláviai magyar irodalom tiszta és nemes munkásaiban is.” (Dr. Draskóczy Edének, Óbecse)

Szenteleky 1943, 278–279.

1932. szeptember 30.

„A *Zivatar* törtetői mindenesetre elérhetik azt, hogy a közönségnek megrendüljön a bizalma a mi értékesebb, tisztább szándékú és minden tekintetben elhivatottabb írásainkban is. A *Kalangyának* eddig csak húsz előfizetője van Becsén.” (Cziráky Imrénének, Óbecse)

Szenteleky 1943, 279.

A *Tiszavidék* 1932. október 2-i számában közölte: Megjelent a *Zivatar* első száma. 1932. október 23-án már a második szám megjelenéséről számolt be: Megjelent a *Zivatar* második száma. Petrányi Ferenc apátplébános *Karácsonyi zivatar* című írásában erősen támadta a lázadó fiatal írók magatartását (*Tiszavidék*, 1933. január 1.). Írására Komáromi József, a *Zivatar* szerkesztője *Karácsonyi zivatar* című írásában válaszolt (*Tiszavidék*, 1933. január 8.).

1932. október 1.

A kormányzó Gömbös Gyulát nevezte ki miniszterelnökké, aki a honvédelmi tárcát is megkapta. A kormány miniszterei: Keresztes-Fischer Ferenc belügyminiszter, Puky Endre külügyminiszter (akinek helyére hamarosan Kánya Kálmán kerül), Imrédy Béla pénzügyminiszter, Kállay Miklós földművelésügyi, Lázár Andor igazságügyi, Fabinyi Tihamér kereskedelmi, Hóman Bálint pedig vallás- és közoktatásügyi miniszter.

Benda 1983, 923.

1932. október 9.

„Az is keserít, hogy Becsén és Becskereken a fellángolt türelmetlen sovinizmus miatt egyelőre

semmiféle kultúrestét sem lehet tartani. Meddig lehet a magyar kisebbség jogait ennyire ignorálni és sárba taposni? A becskerekiek kiléptek minden szerv egyesületből és teljes passzivitásba vonultak. Milyen ostobaság! Eddig még a passzivitással semmit sem lehetett megoldani.” (Dr. Szirmai Károlynak, Újverbász)

Szenteleky 1943, 280.

1932. október 27.

„Afelett azt hiszem, nem lehet vita, hogy a *Naplónak* gonosz, csökönyös és szemtelen állásfoglalását a jugoszláviai magyar irodalommal szemben a legkegyetlenebbül elítéljük. De az a mód, ahogy Te akard a *Naplót* kivégezni, egyenesen a *Naplónak* használ, annak nagyságát és mindenhatóságát ismeri el. Már a múltkor, amikor a *Zivatarról* írtál, fejszóvalva olvastam az utolsó sorokat... Te a *Naplónak* minden recenziójára, minden apró szerkesztői üzenetére oly élénken és impulzívan reagálsz, ami nemcsak hallatlan túlértékelése és komolyanvevése ennek az utolsó, szennyes sajtóterméknek, hanem egyúttal kéjes mulatságaul szolgál a galád és perverz szerkesztőnek, aki maga helyezi el apró bolhácskáit a sorok között s nagyokat röhög, amikor Te minden bolhácsópésre ilyen viharos reakcióval válaszolsz. Ezzel az eljárással mégis csak önteltségüket, büszkeségüket és végtelen fontosságukat dagasztod, mégis csak elismered, hogy a *Napló* olyan hatalmasság, amely nélkül a magyar irodalom nem élhet. Pedig éppen a napokban azt írtam Kázmér Ernőnek, aki mindenáron ki akar békíteni – nem Fenyvessel, hanem – a *Naplóval*, hogy a jugoszláviai magyar irodalom egészen jól megvan a *Napló* nélkül, fejlődik, izmosodik, öntudatosodik. Ma már annyira erős, hogy semmiféle támogatásra, vállveregetésre nincs szüksége s ezért nekünk a *Napló* jóindulata ma már teljesen értéktelen.” (Csuka Zoltánnak, Újvidék)

Szenteleky 1943, 284.

„[...] Börcsök Erzsébetnek, ennek a fiatal és tehetséges írónőnek van egy érdekes, eleven, ha mindjárt kissé asszonyos regénye, mely azonban határozottan jó regény. A regényt a Közművelődési Egyesület tervezett könyvsorozatába próbáltuk beilleszteni.” (Kende Ferencnek, Szabadka)

Szenteleky 1943, 286.

1932. október 30.

A Zágzebi Magyar Egyetemi Hallgatók Kultúregyesülete megtartotta első rendes közgyűlését. A titkári beszámolóból kiderült, a Kultúregyesület négy hónap alatt a 12 alapító tag mellett 111 rendes, és 210 pártoló tagot gyűjtött maga köré. A könyvtár számára 263 könyvet szereztek be.

Számot adunk 1940, 10–11.

1932. október 31.

„A Te novelláidat a *Kalangya* könyvtárban fogjuk hozni. Ez már befejezett tény, csak azt nem tudom, mikor kezdhethetjük el a könyvtár megindítását. Ez is a Literáriától függ.” (Dr. Szirmai Károlynak, Újverbász)

Szenteleky 1943, 287.

1932. november 2.

„Börcsök Erzsébet regényének címe *Végig az úton*. Egy temesvári diáklányról szól... Véleményem szerint nagyon ízes, derűs kötet lenne, ha 25–30 Mihál bácsi levelet gyűjtenénk össze megfelelő illusztrációkkal. E levelek irodalmi értékéről nemigen lehet beszélni, de bevallom, hogy magam is örömmel, olykor hangos hahotával olvastam őket.” (Kende Ferencnek)

Szenteleky 1943, 288.

1932. november 4.

„[...] 2. Fenyvesnek az volt a felfogása, hogy ezen a földön csak a *Napló* csinálhat irodalmat. Ezért az összes önálló, tisztaszándékú kísérleteket, amelyek itt a megvalósulás, a kiteljesedés felé indultak vagy csirájában elfojtotta, vagy

agyonhallgatta őket, vagy pedig apró, mocskos és alattomos kis gáncsokkal igyekezett életüket keseríteni. Nem rég – azt hiszem két hét előtt – a Segítsük egymást-ban helyeztet el ilyen piszkos, gonosz kis fullánkot a *Kalangya* ellen. Amint értesültem, Fenyves ezt a galád, alattomos aknamunkát önmaga végzi. Én sohasem törekedtem vezéri szerepre, az események, a körülmények állítottak élére annak a mozgalomnak, mely az irodalom önálló életéért folyik lankadatlan lelkesedéssel. Az én irodalompolitikám az volt, hogy minden értéket összefogjak és az irodalomnak egy közös alapot teremtsék. A harc, a tagozódás, a táborokra szakadás szerintem csak egy többségi irodalomban engedhető meg, ezért nem lehet megengedni nálunk tökecsoportok szerinti tagozódását. A helyes és becsületes irodalompolitika nálunk okvetlenül és csakis szintétikus, kollektív irányú lehet. Minden kisebbség politikai helyzeténél fogva nemzeti, következésképp irodalma is nemzeti jellegű. A mi esetünkben elsősorban a magyar nyelv, a magyar kultúra, a magyar nép szeretete determinálja irodalmunkat. De ezt a nemzeti jelleget teljesen friss, mai szociális tartalommal kell kitölteni. Az én irodalompolitikám mindig ebben az irányban haladt. Ezzel szemben Fenyvest nem érdekelték ezek a problémák. Ő pár évvel ezelőtt azt írta lapjában, hogy a *Bácsmegyei Napló* az egyedüli irodalmi fórum Jugoszláviában. Pedig akkor a *Vajdasági Írás* már a második évfolyamába lépett. Fenyves irodalmi elgondolása elég egyszerű volt: ami a *Napló*ban van, az irodalom, ami a *Naplón* kívül van, az nem irodalom. Semmi tehetsége, kedve és érzéke sem volt ahhoz, hogy új tehetségek után kutasson és az új tehetségeknek új utakat mutasson. Tagadta az önálló életű kisebbségi irodalmak létjogosultságát és diktátori korlátoltsággal irodalomnak minősítette azt a riportos, lagymatag, ollózott, szirupos zagyvaságot, amit a *Napló* vasárnapi mellékletein hoz. [...] nagyon, nagyon kételkedem abban, hogy Fenyves, aki eddig a vajdasági magyar irodalom

heroikus küzdelmeit piszkos, alattomos módon gáncsolta, aki az önálló kisebbségi irodalom jogosultságát mindig tagadta, aki minden más magyar kulturális kérdést szemtelen zsidó fintorral a sub species aethernitatis fölényeskedő és a mi esetünkben teljesen jogosulatlan szemszögből próbálta kivégezni [...], hogy ez a Fenyves őszintén elismerje a *Kalangya* értékét és szükségét. Én Fenyvest... gerinctelen embernek tartom...” (Kende Ferencnek, Szabadka)

Szenteleky 1943, 288–290.

1932. november 7.

Zágrábban a Horvát Parasztpárt és a Vladimir Maček vezette Önálló Demokrata Párt együttes ülésükön a később „zágrábi programnak” nevezett, hat pontból álló jegyzékükben élesen bíralták a szerb hegemonista politikát, és demokratikus változásokat követeltek.

Mészáros 1989, 86.

1932. november 9.

„Azért akartam írni, hogy megkérdézzek most már komolyan és végelegesen: van-e regényed a *Kalangya Könyvtár* számára? A *Kalangya Könyvtár* ugyanis csak négy könyvet ad évente, de az tiszta irodalmi értékű könyv lesz. Ha azt hiszed, hogy *A föld árváival* elkészülsz néhány hónap múlva, és ha azt gondolod, hogy az a *Kalangya Könyvtárba* lesz beilleszthető, akkor légy szíves és közöld ezt velem. Ebben az esetben regényedet így vaktában is elfogadom és akkor már hirdethetjük is a decemberi számban. A *Jugoszláviai Magyar Könyvtár* kissé zavaros programmal indul. Nem éppen irodalmi, nem is népszerű, nem magyaros, de amellett finomabb műveltségű emberek se fognak örömet találni ezekben a kötetekben. A baj persze az, hogy S.....-nek semmiféle irodalmi koncepciója, kulturális érzéke sincsen. Megint a mecénás, sőt a vezér szerepet akarja játszani rettenetes tájékozatlanságával, be nem vallott nemtörődomséggel és – megint idegen pénzzel. Nem értem, miért

van éppen benne bizalmuk azoknak, akik a mi kulturális életünket szeretnék támogatni és megerősíteni. Az ő szemében csak egy író van itt s ez Havas Károly és egy irodalmi szakember: Fenyves Ferenc. Fogalma sincs, hogy kik írnak még, dicsekedve meséli, hogy a *Vajdasági Írást* fel sem vágta, a *Mi Irodalmunkról* tudomást sem vett, a *Kalangyát* is csak hallomásból ismeri. Igazán furcsa, ezek után, hogy egy könyvtár szerkesztésére mer vállalkozni. [...] Talán már értesültél róla, hogy a *Kalangya* is ideiglenesen – a Literária tulajdonába ment át. Erre azért volt szükség, mert a Literária a *Jugoszláv Magyar Könyvtár* beszerzésekor a *Kalangyát* nagyon olcsón tudná terjeszteni, ez külön költséget nem jelentene. (Az ügynök S..... számlájára dolgozik. Végre mégis lesz valami haszna a jugoszláviai magyar irodalomnak ebből a »mecenásból«!) A kiadó, illetve tulajdonváltás a szerkesztésben semminemű változást sem jelent. A program továbbra is a régi marad: összefogni minden magyar értéket, aki kisebbségi életünkben építő munkára hajlandó.” (Kristály Istvánnak, Padé)

Szenteleky 1943, 293.

1932. november 11.

Hosszú hallgatás után gazdag kultúresttel ismét megnyitotta kapuit a szabadkai Népkör. Az est során fellépett Krámer Imre hegedűművész, Sziráky Dénes Sándor verseit Garay Béla adta elő, Magister (Kiss Vilmos) novellát olvasott fel, Pataky Cora zongoradarabokat adott elő, végül előadták Radó Imre *A modell sír* című egyfelvonását.

Bokréta 1940, 18.

1932. november 15.

„[...] tanulmányunk megint nincsen! Már kértem Havas Emiltől, kíváncsi vagyok, kapok-e valamit. Draskóczy persze semmit sem ír, Békefi is befagyott. Hunyadi Sándort nem tartom szerencsésnek mint karácsonyi slágert. Úgyis csak novellát küldene, ami pedig elég van s hozzá

majdnem mind nagyon jó. Egyébként is roppant felületesen ismeri a Bácskát (*lásd Feketeszárú cseresznye*) s ilyen olcsó giccs nem való a *Kalangyába*.” (Csuka Zoltánnak, Újvidék)

Szenteleky 1943, 294.

1932. november 15. (Hozzávetőleg, hiszen a levél nincs dátumozva)

„Ezen a tájon csak az öreg Dóri bácsi írogatott komolyan, de ő senkire hatással nem volt, de nem is lehetett, hiszen csak kedves, szerény, intelligens csevegő volt és nem írói egyéniség. Borsodi Lajos az írás tempójában igazi műkedvelő volt, itt-ott írogatott csak. Egy-két novellája meleg és mélyebb színeket rejteget. Jómagam 1922-től kezdve írogatok a *Naplónak*. A *Naplóba* írt még a mostaniak közül Borsodi, Csuka, Fekete, Czakó, Gergely Boriska, Kristály, Laták, Radó. A *Napló* mostani írói: Arányi, Farkas, Magister akkor még nem szerepeltek. [...] A *Napló* hasábjain egyre rosszabbul kezdtük magunkat érezni, egyre jobban süllyedt az irodalom a szenzációs, hazug riportok és egyéb ízléstelen megrosszillatú cikkek mocsarába. Fenyves kétszer is megígérte, hogy tiszta irodalmi mellékletet is ad (á la *M. I.*) és hogy annak én lennék a szerkesztője. Azonban úgy vettem észre, neki gyengéje volt az irodalmi pápaság, tehetségeket fedezett fel, halálos ítéleteket mondott ki, stb. Talán mondanom sem kell, hogy Fenyvesnek semmi érzéke nem volt az irodalmi értékek iránt, kritikai képessége jóformán semmi, felfedezettjei (Földi Ilonka, Baranyai Lulu, B.....c, Karlócai) vagy már elmerültek a feledésben, vagy most készülnek elmerülni. [...] Nagy megkönnyebbülést jelentett Csuka akciója, mikor a *Képes Vasárnap* mellékletében megjelenhetett a *Vajdasági Írás*. Akármilyen primitív volt is az elindulás, mégis volt egy önálló irodalmi szemlénk. Ez 1928 nyarán történt. Fenyves galád rosszakarattal elhallgatta, majd alattomosan gáncsolgatta az *Írást*, az ő érdeme volt, hogy közel kétévi heroikus küzdelem után az *Írás* kimúlt. 1930 karácsonyán azonban ismét

találkoztak az írók a *Reggeli Újság* önálló irodalmi mellékletben: a *M. I.-ban.*” (Dr. Szirmai Károlynak, Újverbász)

Szenteleky 1943, 295.

1932. november 15.

„J..... szentelenségén őszintén csodálkozom. A Magyar Közművelődési Egyesület – éppen J..... lustasága miatt – semmit sem tett a könyvkiadás érdekében. Igazán nem értem, milyen címen követeli ezek után a Komáromi akcióban a könyvkiadásra, illetve a jugoszláviai magyar irodalom számára félretett százalékot?” (Radó Imrének, Szabadka)

Szenteleky 1943, 296.

1932. november 16.

„L..... E.....tehetsége tekintetében nem azonos a felfogásunk. Valami erőltetettséget érzek írásaiban, amellyel mondanivalóinak, képzelő- és megjelenítő erejének gyengeségét és szegénységét szeretné leplezni. *Ködös uccák* című novelláját ugyan elfogadtam a *M. I.* részére, de nem igen hiszem, hogy L..... értékes munkása lehetne irodalmunknak. (Bencz Boldizsárnak, Bácsföldvár)

Szenteleky 1943, 297.

1932. november 26.

„Drága jó barátom, nagyon köszönöm jóságodat, erélyes segíteni akarásodat, gondoskodó nagy szeretetedet. Tegnap írtam Ducsynak és levelemben megkértem, hogy egyenesen a bának írjon, nehogy ezek az alacsony honvédő hatalmasságok megint elgáncsolják közbenjárását. Jómagam azonban nem sok célját látom a pesti útnak. Gergely sem mondhat és tanácsolhat mást, mint gólniki orvosom. Állapotom mindenestre súlyos, mert nagyon kiterjedt, a folyamat nem veszi el aktivitását, nagy nyugalommal, szanatóriumi kezeléssel csak prolongálni lehet ezt az állapotot, de nyugvópontra hozni. Kérdés tehát, érdemes-e ezért a prolongálásért áldozatot

hozni? Hidd el, ha meg lennék győződve arról, hogy állapotomban egy-két hónapi újabb szanatóriumi kezelés csak valami javulást is ígérne, magam igyekeztem volna kölcsönadott és betétekbe heverő pénzcsekémet mozgósítani, hogy a költségeket előteremtsem. [...] Talán már említettem Neked, hogy én Streliczkyvel szemben mindeddig semmiféle érzelmi közösséget vagy rokonszenvet nem éreztem, azt hiszem ő sem én irántam, hiszen nem ismer engem közelebről. Ezért tőle semmiféle támogatást sem fogadhatok el, sőt arra kérek ne is beszélj velem többet rólam, kár is volt az egész ügyet felemlíteni neki. A novellagyűjtemény címe *Ákácok alatt* lenne. 24–26 írást kell megszólaltatni, ezért két kötetre kell terveznünk az antológiát, mert lesz, akinek írása egy ívet is igénybe vesz.” (Kende Ferencnek, Szabadka)

Szenteleky 1943, 298–299.

1932. november

Zágrábban konferenciát tartottak, amelyen elfogadták az úgynevezett zágrábi pontációkat. A 4. pont szerint: „Az eddigi súlyos tapasztalatok alapján arra a megállapításra jutottunk, hogy vissza kell térni az 1918-as állapotokhoz. Ezért éles harcot kell folytatni a jelenlegi hegemonia ellen azzal a céllal, hogy megszüntessük az összes országrészekben hatalmát és elimináljuk összes képviselőit is...” Dr. Macsek Vlatkót ezért 1933-ban háromévi fogházra ítélték.

Csuka 1995, 413.

1932. december 6.

Prokopy Imre a Népszövetséghez eljuttatott újabb petíciójában az új alkotmány nyomán előállt jogi helyzet ellen tett panaszt. Kifogásolta, hogy a vallási, etnikai és regionális alapon történő egyesülések és pártalakítások megtiltása ellenkezik a nemzetközi kisebbségvédelmi rendelkezésekkel.

Csuka 1995, 403.

1932. december 10.

Prokopy Imre újabb petíciójában az oktrojált alkotmány kisebbségellenes intézkedéseit hangsúlyozta.

Csuka 1995, 403.

1932. december 15.

Prokopy Imre a Népszövetséghez benyújtott panaszában kifogásolta a népiskolai törvény 45. szakaszát, amely a kisebbségi tagozatok felállításáról intézkedett.

Csuka 1995, 403.

1932. december 25.

„Nagy bizakodással szemlélem azt a szélesalapú, lelkes munkát, amibe belekezdteél, és bizonyos vagyok benne, hogy erőd, eszed és szíved tökéletesen megvalósítja azt, amit elgondoltál. Tudod jól, hogy én mindig melletted vagyok, csak ott van baj, hogy munkaképességem már nagyon gyatra.” (Kende Ferencnek, Szabadka)

Szenteleky 1943, 305–306.

1932. december 28.

A zágrábi program hírére felgyorsultak az események a Vajdaságban is. A volt Szerb Demokrata Párt és a Szerb Radikális Párt tagjai együttes ülésükön megfogalmazták az „újvidéki pontok” elnevezésű programjukat. Legfontosabb kérdésnek Vajdaság gazdasági felemelését tekintették. „A valamikori gazdag tartomány mára, elsősorban az elhibázott adópolitika révén, koldusbotra jutott” – állt a közleményükben.

Mészáros 1989, 87.

1932

Az 1931–32-es tanévben összesen 380 magyar egyetemista tanult: Zágrábban 222, Belgrádban 85, Szabadkán 73.

Gubás 2009, 21–22.